

Kongresy pro dějiny vědy a techniky (1929)1937–2021 a Praha

Snaha propojit odborníky v oblasti dějin věd a techniky na mezinárodní úrovni se datuje do období mezi první a druhou světovou válkou. V roce 1927 publikoval v časopise *Archeion* italský historik Aldo Mieli (1879–1950) výzvu kolegům, zabývajícím se dějinami vědy, aby podpořili ustavení mezinárodní organizace pro tento obor.¹ Během 6. mezinárodního historického sjezdu v Oslo v roce 1928 byl ustaven Mezinárodní výbor pro dějiny vědy (*International Committee of History of Science*), který zorganizoval 1. mezinárodní sjezd historiků vědy v Paříži v roce 1929. Pak se již sjezdy konaly ve více či méně pravidelných intervalech. Během druhého sjezdu v roce 1931 v Londýně byla založena Mezinárodní akademie pro dějiny vědy (*International Academy of the History of Science*), spočívající na individuálním členství významných představitelů oboru, kteří mají zájem spolupracovat se zahraničními kolegy.²

Nutno zde podotknout, že „vědami“ se v této souvislosti myslí zejména přírodní a exaktní vědy, označované anglickým termínem „sciences.“ Humanitní vědy („humanities“) byly v tomto rámci zahrnuty vždy jen okrajově, spíše z hlediska filozofie a metodologie společné pro všechny vědy.

Výraznou českou, resp. československou stopu v mezinárodní organizaci historiků vědy najdeme již mezi válkami. V Československu totiž našla nová organizace rovněž řadu spolupracovníků. Jejich zájem a aktivní přístup vyústil k uspořádání 4. mezinárodního kongresu pro dějiny vědy v Praze.³ Mezi hlavními pořadateli najdeme především prof. Quido Vettera,⁴ který tehdy měl největší zásluhu o získání kongresu pro Prahu.⁵ Kongres se konal ve dnech 22.–27. září 1937 a aktivně na něm vystoupilo 82 domácích a 41 zahraničních vědců. V rámci sjezdu proběhlo celkem 157 přednášek, z nichž osm bylo plenárních. Závěrečná zpráva hovoří o 286 přítomných účastnících, kteří se podíleli na přípravě a průběhu sjezdu. Z nich bylo 71 zahraničních kolegů.⁶

Po druhé světové válce, v roce 1947 na 5. mezinárodním sjezdu historiků vědy v Lausanne byla ustavena Mezinárodní unie pro dějiny vědy (*International Union of History of Science*, IUHS), založená na kolektivním členství národních komitétů pro dějiny vědy. Tato unie v poválečném období převzala úkol organizovat mezinárodní sjezdy. Stala se zároveň

¹ Aldo MIELI, *The Internaional Committee of Historical Sciences e la Storia della Scienza*, *Archeion* 8/4, 1927, s. 485–495.

² <<https://www.aihs-iahs.org/en/history/1927-1940>> (cit. 1. 12. 2021).

³ Luboš NOVÝ – Jaroslav FOLTA, *The 4th International Congress of the History of Sciences Prague – 1937*, *Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum*, Special Issue 6, Praha 1973, s. 13–36.

⁴ Luboš NOVÝ, *Místo Quido Vettera v rozvoji dějin matematiky*, *Dějiny věd a techniky* 23/3, 1990, s. 129–145; Hana BARVÍKOVÁ, *Quido Vetter: (1881–1960)*, *Akademický bulletin Akademie věd České republiky* 10, 2010, s. 27.

⁵ Spolu s ním v organizačním výboru zasedli Josef Petřík, František Ulrich, František Nachtikal, J. Veselý, Radim Kettner, Václav Láška, Jindřich Matiegka, Bohumil Němec a František Slavík. Viz L. NOVÝ – J. FOLTA, *The 4th International Congress*, s. 15.

⁶ Tamtéž.

krátce nato součástí Mezinárodní rady vědeckých společností (*International Council of Science Unions*, ICSU), založené organizací UNESCO, a získala tak širší záštitu pro svou činnost. Z podnětu ICSU vznikla roku 1955 Mezinárodní unie pro dějiny a filozofii vědy (IUHPS). Sestávala ze dvou částí – Divize pro dějiny vědy (*Division of History of Science*, DHS, od 2010 přibyla do obou názvů i technika – *Technology*, tedy nadále IUHPST/DHST) a Divize pro logiku, metodologii a filozofii vědy (*Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science*, DLMPS). Jednacímí jazyky se staly angličtina a francouzština.

Zastoupení Československa najdeme ve výboru IUHPS/DHS už na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, kdy po dva roky (1969–1971) vykonával funkci asistenta vědeckého tajemníka (*Assistant Secretary General*) dr. Josef Smolka (1929–2020).⁷

Další kongresy po roce 1945 dlouho míjely střední Evropu, pořádaly se v jiných částech světa. Do našeho prostoru se vrátily až po roce 1990. V roce 2009 se hlavně zásluhou Évy Vámos⁸ odehrál 23. kongres IUHPS/DHS v Budapešti.

Následovaly mezinárodní akce v Manchesteru (24., 2013) a Rio de Janeiru (25., 2017), kde slavila úspěch česká kandidatura na následující kongres. Zvítězila v silné konkurenci proti Austrálii a Novému Zélandu. Na tomto kongresu se do Rady IUHPST/DHST vrátilo české zastoupení, když pokladnicí byla zvolena Milada Sekyrková (ÚDAUK, FFUK).⁹

Přípravy v Praze se slibně rozběhly, pak však přišla coronavirová epidemie. Domácí přípravný výbor v čele s prof. Petrem Svobodným (ÚDAUK) musel rozhodnout, zda kongres vůbec proběhne v době, kdy se řada podobných akcí odsouvala nebo zcela rušila. Domácí přípravný výbor ve spolupráci s profesionálním organizátorem konferencí, společností Guarant Int., se včas rozhodl převést přípravu kongresu do jednoznačné distanční formy. Řešení se ve finální fázi příprav a realizace kongresu osvědčilo.

Přes obavy o zájem se nakonec přihlásilo na 900 účastníků, z nichž 846 se platně zaregistrovalo a aktivně podílelo na programu naplánovaného kongresového týdne. Ten se konal ve dnech 25.–31. července 2021 a nebyly během něj zaznamenány žádné technické výpadky, takže i sám končící prezident DHST Mike Osborne (University of Oregon, USA) ho ve svém projevu během valného shromáždění (*General Assembly*) označil za nejlépe organizovanou online akci, které se dosud kdy účastnil.

Odborný program kongresu zajistil třicetičlenný Mezinárodní programový výbor (IPC), v čele s neúnavně pracující dr. Juliane Mikoletzky (TU Vídeň, Rakousko). Na kongresech DHST je zvykem, že návrhy symposií podávají v první řadě jednotlivé sekce a komise, z nichž je DHST složená a kterých je celkem 24 podle zájmů členů (matematika, fyzika, geologie, moderní chemie, astronomie, geografie, bibliografie vědy, diplomacie ve vědě, ženy a rovné příležitosti ve vědě, výuka přírodním vědám atd.). V tomto případě se návrhy více nehodnotí, zodpovědné jsou za ně zadávající komise. Vedle toho je možné podávat návrhy dalších, nezávislých symposií a rovněž individuálních referátů, z nichž se pak sestavují samostatné víceméně tematické sekce. Poslední dvě jmenované kategorie právě spadají do gesce Mezinárodního programového výboru, který každý návrh příspěvku zadá k lektorování dvěma hodnotitelům.

⁷ <<http://dhstweb.org/history-past-councils-of-dhst>> (cit. 1. 12. 2021).

⁸ <<https://www.euchems.eu/wp-content/uploads/2015/06/Eva-Vamos.obituary-photo.pdf>> (cit. 1. 12. 2021).

⁹ Postavení pak obhájila i na pražském kongresu pro další období 2021–2025.

Pro pražský kongres bylo z celkových takřka dvou tisíců návrhů referátů, které programovému výboru dorazily a z nichž byla část odmítnuta pro nedostatečnou odbornou úroveň, skutečně realizováno 176 slotů, tj. částí symposií, zpravidla po čtyřech referátech. Dále se uskutečnila dvě plenární symposia, 42 sekcí, složených z individuálně podaných návrhů referátů, tři posterové sekce a 21 výročních zasedání jednotlivých komisí DHST. Vedle toho se tradičně konala jedna přednáška reprezentanta Mezinárodní akademie pro dějiny vědy a techniky, tentokrát prof. Sergeje Děmidova na téma *Panfuty Lvovich Chebyshev and the mathematical community of his time. On the occasion of the 200th anniversary of his birth.*“

V rámci kongresu bylo samostatným sympoziem připomenuto významné životní jubileum Soni Štrbáňové (ÚSD AV ČR), která se nesmazatelně zasloužila o rozvoj mezinárodních vztahů české komunity historiků vědy a techniky, v letech 2010–2012 dosáhla až na post prezidentky Evropské společnosti pro dějiny vědy. Sympozium uspořádala Adéla Júnová Macková (MUA AV ČR) spolu s Željko Osetem (Univerzita Nova Gorica, Slovinsko) pod názvem *Women and Academic Careers in Central and Eastern Europe after the Second World War (1945–1968)*. Zabývalo se rozdíly v možnostech přístupu ke vzdělání a následně vlastnímu výzkumu žen po roce 1945 ve Střední a Východní Evropě. Analyzovalo diskurs, týkající se role žen na univerzitách, akademiích a dalších vědeckých ústavech v poválečné době na příkladech z Československa, Německa, Polska, Chorvatska a Slovinska.

Dalším sympoziem, organizovaným domácími autory, bylo symposium *Lives in danger, workplace in decay... „Ordinary“ intellectuals of Jewish origin and their fate between 1930s and 1950s*“. Ivana Ebelová (FFUK) a Milada Sekyrková (FFUK, ÚDAUK) jím navázaly na svou předchozí práci, zkoumající profesní osudy absolventek pražské univerzity židovského původu,¹⁰ v komparaci s výzkumem kolegů z Německa a Izraele.

V rámci symposia *They Might Be Giants: Historie of Failed Science Diplomacy Initiatives* vystoupila Doubravka Olšáková (ÚSD AV ČR), která se jinak pravidelně aktivně podílí na práci Komise pro vědu, techniku a diplomacii (*Commission on Science, Technology and Diplomacy*) v rámci DHST a je její spoluzakladatelkou.

Příspěvků z řad českých kolegů bylo více, nelze je tu všechny vyjmenovat a část bude publikována v rámci výstupů, které si organizují samy součásti DHST. Řada dalších kolegů převzala nelehký úkol online předsedání jednotlivým symposiím a zejména sekcím, sestaveným z individuálně podaných referátů (Helena Durnová, Marek Ďurčanský, Jan Kotůlek, Petra Hyklová, Petr Svobodný, Tomáš Hermann, Michal Šimůnek, Marcela Efmertová, Jan Mikeš a další).

Kongresu se účastnili kolegové z Evropy, Afriky, Severní i Jižní Ameriky, Asie i Austrálie. Proběhl zcela podle připraveného plánu a jeho přínos lze spatřovat kromě oceňované vědecké kvality většiny příspěvků i v tom, že ukázal zájem kolegů, pracujících v oboru dějin vědy a techniky po celém světě, překonat diskomfort virtuálního prostředí a různá časová pásma. Podpořili tím svůj obor a prezentovali takto výsledky své aktuální nebo dlouhodobé vědecké práce.

V rámci valného shromáždění (*General Assembly*) DHST byl za místo příštího kongresu v roce 2025 zvolen Dunedin na jižním ostrově Nového Zélandu a jeho tamější University

¹⁰ IVANA EBELOVÁ – MILADA SEKYRKOVÁ, *První absolventky – lékařky židovského původu z pražských univerzit a jejich kariérní možnosti mezi světovými válkami*, AUC-HUCP 60/2, 2020, s. 23–35.

of Otago, nejstarší v zemi založená roku 1869.¹¹ Tak jen zbývá doufat v obrat v epidemické situaci a přát organizátorům štěstí, aby mohli kongres již uspořádat prezenčně a pomýšlet na způsob, jak by se česká vědecká komunita mohla kongresu účastnit.

Milada Sekyrková

doi: 10.14712/23365730.2022.5

¹¹ <About Dunedin, University of Otago> New Zealand (cit. 3. 12. 2021).